

ЗОВНІШНІЙ КОНТРОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ: ОСОБЛИВОСТІ .ФОРМИ, ІНІЦІАТОРИ ЗДІЙСНЕННЯ

ПРЕЗЕНТАЦІЮ ВИКОНАВ БАБІШЕН ПАВЛО

Зовнішній контроль діяльності банківських установ включає систему банківського нагляду і регулювання з боку НБУ та зовнішній аудит. Банки підпадають під більш жорстке державне регулювання та нагляд, ніж підприємства.

В Україні згідно із Законом "Про банки і банківську діяльність", а також Законом "Про Національний банк України" функції банківського регулювання та нагляду здійснює НБУ.

Розрізняють такі поняття як «регулювання банківської діяльності» і «нагляд за банківською діяльністю».

Під **регулюванням банківської діяльності** розуміють насамперед створення відповідної правової бази. Це:

- розробка та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків ;
- ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків, у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив. Вони базуються на чинному законодавстві і конкретизують, роз'яснюють основні положення законів. Законодавчі і нормативні положення визначають такі межі поведінки банків, які сприяють надійному та ефективному функціонуванню банківської системи.

Під банківським наглядом розуміють, насамперед, моніторинг процесів, що мають місце у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме: створення нових банків та їхніх установ; діяльності банків; реорганізації та ліквідації банків

Стосовно формування організаційної структури системи банківського нагляду і регулювання в Україні, слід відзначити, що **регулятивну функцію** виконують різні департаменти центрального апарату НБУ з урахуванням їхнього функціонального призначення. Так, діяльність комерційних банків на валютному ринку регулює департамент валютного регулювання, департамент готівково-грошового обігу регламентує порядок роботи банків з готівковою національною валютою, департамент бухгалтерського обліку та розрахунків визначає порядок бухгалтерського обліку і звітності в банках тощо.

Значну роль у виконанні функцій банківського регулювання та нагляду відіграє **система банківського нагляду НБУ**, що функціонує як єдиний механізм у складі центрального апарату та регіональних управлінь НБУ.

Система функціонує відповідно до вимог принципів **Базельського комітету**.

Базельський комітет – Міжнародний комітет з банківського нагляду, який часто називається Базельським. Базельський комітет є найавторитетнішою організацією у світі щодо визначення політики в галузі банківського регулювання та нагляду. До комітету входять представники центральних банків і органів банківського нагляду дев'яти європейських країн, а також США, Канади та Японії.

Відповідно до консультативного листа Базельського Комітету з банківського регулювання ефективний **нагляд** за діяльністю кредитних організацій є невід'ємним компонентом стабільної економіки, в якій банківська система відіграє головну роль, а саме здійснює розрахунки, мобілізує і розподіляє грошові кошти.

До завдань банківською нагляду належать:

забезпечення надійності і раціональності банківських операцій;

акумулювання банками капіталів і резервування коштів, достатніх для управління ризиками.

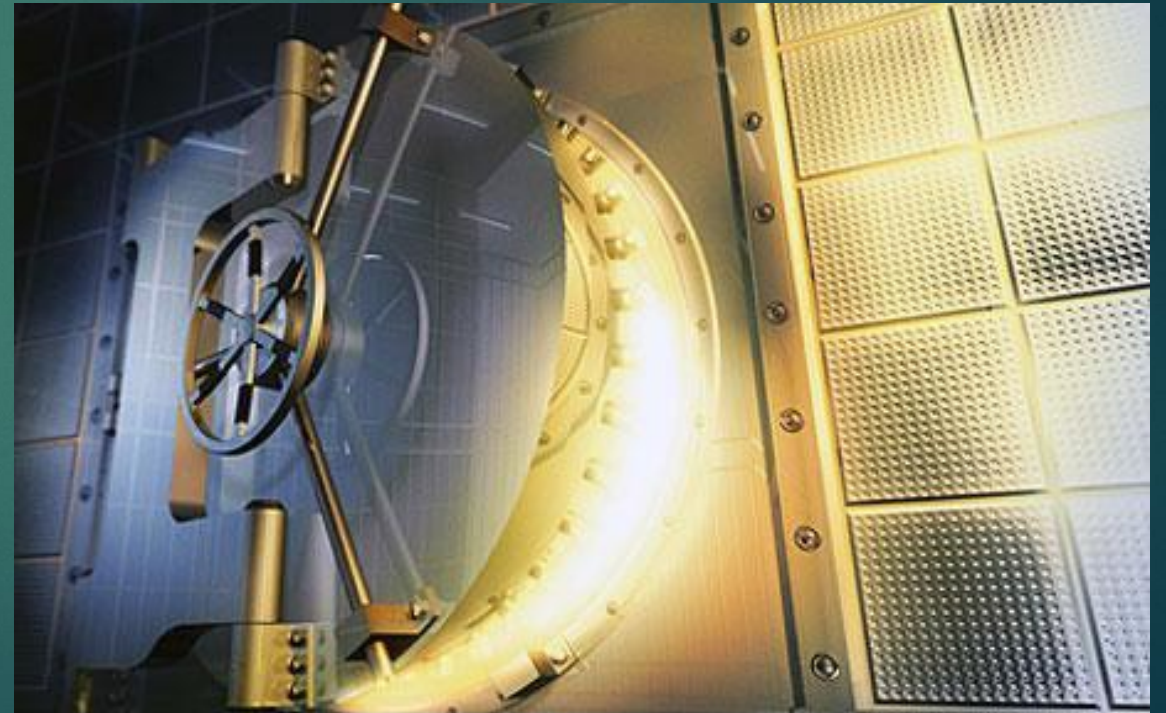
Відомо, що стабільна економіка не може існувати виключно за допомогою ринкових важелів і разом з ефективною економічною політикою нагляд є важливою умовою фінансової стабільності в кожній окремій країні.

Основна мета нагляду – мінімізація ризику фінансових втрат вкладників і інших кредиторів, а також підтримка надійної банківської системи.

Згідно з Законом України "Про Національний банк України" **банківський нагляд** – це система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Нагляд за банками НБУ та його установами традиційно здійснюють двома методами:

безвиїзний (дистанційний, заочний) нагляд;
виїзне інспектування банків.

Безвиїзний нагляд – це дистанційний моніторинг діяльності окремих банків і банківської системи в цілому, а також застосування наглядовими органами певних заходів з метою реагування на проблеми і недоліки, виявлені в діяльності банків. У більшості країн безвиїзний нагляд ґрунтується на аналізі звітності (балансовий звіт, звіт про прибутки/збитки та інші супутні форми), що подається органам банківського нагляду на регулярній основі і дає їм можливість постійно поновлювати інформацію про фінансовий стан банків, зокрема про їхню капітальну позицію, ліквідну позицію, рентабельність, а також певною мірою і про якість активів.

Інспекційні перевірки банків на місцях мають проводитися кваліфікованими спеціалістами банківського нагляду, які здатні оцінити ступінь ризиків, можливих у діяльності того чи іншого банку, і визначити якість управління цими ризиками. Інспектування дає змогу органам банківського нагляду перевіряти такі аспекти діяльності банків:

- достовірність звітності;
- дотримання законів і нормативних актів;
- надійність управління банком;
- стійкість фінансового стану банку.

Порівняно з безвиїзним наглядом *інспекційні перевірки надають наглядовим органам більше можливостей* щодо виявлення реальної якості банківських активів, якості управління банком і взагалі реального фінансового стану банку. Проте цей метод нагляду є більш трудомістким, потребує більшої кількості персоналу.

Пруденційний нагляд

Обов'язковим елементом системи банківського нагляду і регулювання з боку НБУ є **пруденційне регулювання або пруденційний нагляд** (від англ. *prudential* – розсудливий, обережний). Згідно Положення «Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» **пруденційний нагляд** – це система банківського нагляду, при якій головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва. Методика пруденційного нагляду вивчає дотримання банком вимог чинного законодавства, нормативних актів Національного банку України, економічних нормативів тощо.

Разом з банківським наглядом зовнішній контроль за банками здійснюється за допомогою **зовнішнього аудиту**.

Зовнішній аудит – це підприємницька діяльність по незалежній перевірці бухгалтерського обліку і бухгалтерської звітності організацій. Метою аудиту є відображення точки зору про достовірність бухгалтерської звітності і відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству. Під достовірністю звітності розуміють ступінь точності її даних, яка дозволяє користувачу звітності робити вірні висновки про результати господарської діяльності, фінансовому та майновому стану аудированих осіб і приймати обґрунтовані висновки, які базуються на цих висновках.

Розширене тлумачення зовнішнього аудиту включає супутні аудиторські послуги, у тому числі становлення, відновлення і ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності; податкове консультування; аналіз фінансово-господарської діяльності, економічне і фінансове консультування; управлінське консультування, у тому числі зв'язане з реструктуризацією організацій.

Зовнішній аудит проводиться на основі договору, який укладається з аудиторською організацією. Укладанню договору може передувати лист-зобов'язання виконавця про згоду на проведення аудиту.

Договір може бути одноразовим або довгостроковим зі вказівкою у ньому: предмету договору; термінів виконання аудиторських послуг; прав і обов'язків сторін; вартості здійснюваних аудиторських послуг; відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, які передбачені договором.

Під час укладання договору на виконання аудиторських послуг пред'являються ліцензії, номер і дата видачі яких вказується у договорі.

Аудиторська перевірка може також проводитися індивідуальним підприємцем – аудитором, який має відповідну ліцензію, яка дозволяє йому займатися аудиторською діяльністю.

Перевірці підлягає: стан і склад річної бухгалтерської звітності; достовірність і повнота річного балансу банку; можливість приймати участь в інноваційних проектах; цільове використання кредитних ресурсів та інвестицій; повнота і своєчасність формування власного капіталу банку; фінансовий стан банку.

Закінчивши перевірку, аудитори можуть порекомендувати банку (крім усього іншого) посилити систему контролю або підвищити ефективність її діяльності. Банки часто наймають зовнішніх аудиторів та інших спеціалістів для надання допомоги керівництву в специфічних сферах діяльності, таких, як оподаткування та системи управління.

Зовнішні аудитори можуть надавати свої послуги кілька разів на рік. **Обов'язкова перевірка фінансової звітності** проводиться щорічно, здебільшого наприкінці року, звіт про неї пишеться відразу після початку нового року. Інші типи інспекцій та перевірок проводяться у різні терміни (при потребі). Взагалі, зовнішній аудит націлено на те, щоб допомогти бухгалтеру відтворювати у фінансових звітах свою власну позицію.

